

دانشگاه فرهنگیان

دو فصلنامه علمی تخصصی

پژوهش در آموزش زبان و ادبیات عرب

دوره دوم، شماره دوم، تابستان ۱۳۹۹

موانع یادگیری مهارت‌های چهارگانه زبان عربی و

ارتقای انگیزش با تکیه بر رویکرد مغزمحوری

(مطالعه موردی؛ دانش‌آموزان دبیرستان تربیت منطقه ۱۵ تهران)

ارسال: ۱۳۹۸/۰۸/۰۵

* هدایت الله تقی زاده^۱

پذیرش: ۱۳۹۹/۰۲/۳۱

چکیده

ضعف دانش‌آموزان در مهارت‌های چهارگانه زبان عربی و شناسایی موانع یادگیری و ارتقاء انگیزش با رویکرد مغز محوری، پژوهشگر را به یک بررسی علمی و میدانی ضمن شیوه‌ای تحلیلی-آماری با هدف تعیین این مشکلات از دید دانش‌آموزان، ترغیب کرد. جامعه آماری پژوهش را دانش‌آموزان دختر دبیرستان تربیت منطقه ۱۵ تهران تشکیل می‌دهند. از بین دانش‌آموزان، ۱۶۵ نفر به صورت رندوم انتخاب شده و در این راستا پرسشنامه‌ای شامل ۲۵ سؤال ۵ گزینه‌ای مرتبط با محتوای کتب، نحوه تدریس و ارزشیابی و دیگر محورها، طراحی و در بین دانش‌آموزان پایه دهم و یازدهم توزیع شد که بعد از تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از آمار توصیفی و آمار استنباطی (تحلیل ممیزی)، نتایج زیر به دست آمد: تعداد دانش‌آموزان، نبود امکانات آموزشی، استاندارد نبودن سؤالات، عدم تمرکز دانش‌آموزان، مشکلات خانوادگی، کم‌سوادی برخی خانواده‌ها، تدریس ناکارآمد، عدم جذابیت متون از عوامل کاهش سطح یادگیری است و مهم‌ترین راه‌های افزایش انگیزه می‌توان به مسئله محوری، پربارسازی محیط آموزشی، بازخورد تعاملی، به‌کارگیری حافظه دیداری و شنیداری و الگوسازی معنادار اشاره نمود. یافته‌های پژوهش، نتایج مطالعات قبلی را مورد تأیید قرار می‌دهد و نشان می‌دهد که آموزش یادگیری مغزمحور بر میزان یادگیری دانش‌آموزان و افزایش انگیزش آن‌ها تأثیر دارد.

کلیدواژه: موانع یادگیری، آموزش زبان عربی، مهارت‌های چهارگانه، انگیزش، رویکرد مغزمحور، دوره دوم متوسطه.

^۱ - استادیار رشته زبان و ادبیات، دانشگاه فرهنگیان تهران، پردیس شهید مفتاح شهرری

۱ مقدمه

«آموزش و یادگیری زبان عربی به‌عنوان یک زبان خارجی برای ما ایرانیان، بنا به دلایل دینی، ملی، فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و غیره در طول تاریخ مهم بوده است، اما همین روش همواره با بی‌روشی یا روش‌های نادرست همراه بوده است. بر همین اساس در یادگیری زبان عربی به‌عنوان یک زبان دوم و غیر مادری، رعایت اصول و روش‌های آموزش زبان‌های خارجی لازم است تا زبان‌آموز بتواند بر اساس نیازهای زمان در هر چهار مهارت زبانی توانمند گردد» (پروینی، ۱۳۸۹: ۲).

با وجود تحولاتی که طی سال‌های اخیر در آموزش زبان عربی در ایران به وجود آمده است، آموزش این زبان همچنان با مشکلات بسیاری مواجه است؛ از جمله می‌توان به مشکلات بخش آموزش مهارت‌های زبانی عربی اشاره کرد. دانشجویان رشته زبان و ادبیات عربی با وجود گذراندن هجده واحد درس مکالمه، آزمایشگاه و انشاء، پنج واحد ترجمه، دو واحد روزنامه و مجلات عربی و دو واحد نامه‌نگاری، همچنان بعد از فارغ‌التحصیلی از مرحله کارشناسی، دچار مشکلات فراوانی در به‌کارگیری این مهارت‌ها هستند. (متقی زاده و همکاران، ۱۳۸۸: ۲)

آموزش، یکی از مهم‌ترین راه‌های پیشرفت و همگام شدن با توسعه‌های پیاپی در زمینه‌های مختلف زندگی است و آموزش تنها اسلوبی است که کشورهای مختلف می‌توانند از آن برای آماده‌سازی علمی مردم در مقابل تأثیرات مثبت یا منفی جهانی شدن، استفاده کنند.

مهم‌ترین وسیله ارتباطی انسان‌ها در این جهان بدون مرز، زبان است. یکی از زبان‌های مطرح دنیا، زبان عربی است که زبان رسمی ۲۵ کشور جهان است و با ۴۴۲ میلیون نفر گویش‌ور، از پرگویش‌ترین زبان‌های زنده دنیا به شمار می‌رود. زبان عربی، زبان قرآن است و یادگیری آن برای فهم عمیق‌تر این کتاب آسمانی، ضروری است. (طعیمه، ۱۹۹۱: ۸۶) لذا افراد متخصص در این زمینه باید به پژوهش و رفع مشکلات و موانعی که در یادگیری این زبان وجود دارد، بپردازند (الحاج، ۱۹۹۰: ۲۵۷) تا این زبان همچنان یکی از زبان‌های مطرح دنیا در کنار دیگر زبان‌ها، باقی بماند (حجازی، ۱۳۷۹: ۵)

علی‌رغم اهمیت آموزش و یادگیری زبان عربی و تلاش‌هایی که در این زمینه صورت گرفته، همچنان شاهد موانع و مشکلاتی برای فراگیران در مراحل مختلف یادگیری آن هستیم؛ مشکلات مربوط به مدرسه و امکانات آموزشی، مشکلات مربوط به دانش‌آموزان و خانواده‌ها، روش‌های تدریس، نحوه ارزشیابی، محتوای کتب درسی، همین مشکلات و تأثیرات منفی آن، منجر به نفرت و احساس بی‌علاقگی نسبت به این زبان شده است. (محمود، ۱۹۹۸: ۱۳۴) با وجود اینکه دانش‌آموزان، زبان عربی طی شش سال دوره متوسطه را فرامی‌گیرند، تعداد بسیار اندکی از آن‌ها، قادر به فهم مضامین قرآن و احادیث می‌باشند. یکی از دلایل عمده این نقیصه، این است که دانش‌آموز، قواعد و کلمات را

حفظ می‌کند و بعد از فراغت از امتحان، حافظه خود را از سنگینی بار آن‌ها تهی می‌کند و در نتیجه، جز سایه‌ای از آن آموخته‌ها در ذهن وی نمی‌ماند. به نظر می‌رسد یکی از تدابیر مناسب برای حل این معضل، ایجاد تحول در روش‌های سنتی تدریس از یک‌سو و ایجاد انگیزه و اشتیاق از سوی دیگر باشد.

آنچه اهمیت دارد، ایجاد انگیزش به یادگیری عربی و رفع موانع آن در افراد است. این امر در مدرسه از سه طریق امکان‌پذیر است: نخست، شفاف‌سازی اهداف مربوط به آموزش زبان و درس عربی برای دانش‌آموزان. دوم، تغییر نگرش توأمان معلمان و دانش‌آموزان به زبان و درس عربی. سوم، فراهم آوردن امکانات لازم در فضای آموزش مربوط به درس عربی. (حقدوست راد، ۱۳۸۸: ۳۶)

۱-۱. بیان مسئله

در فرآیند یادگیری-یاددهی و آموزش مهارت‌های چهارگانه زبانی، انگیزه و انگیزش از اهمیت بالایی برخوردار است. در آموزش زبان عربی کاستی‌های آموزشی فراوانی وجود دارد که یکی از آن‌ها نبود انگیزش لازم در چرخه‌ی آموزش است. علاوه بر این، دانش‌آموزان در فراگیری درس عربی، از خود ضعف نشان می‌دهند که ممکن است ناشی از خودشان، مدرسه، کتاب‌ها و یا سایر عوامل باشد. تحت تأثیر عوامل متعدد، رغبت دانش‌آموزان به درس عربی کم شده و نمرات خوبی حاصل نمی‌شود. تصور می‌شود یکی از دلایل ضعف، نبود پژوهش‌های علمی و روش‌مند برای پی‌بردن به مکانیسم‌هایی است که می‌تواند روند یادگیری را تسریع و تصحیح کند. (Georgetown niversity, ۱۹۸۳:۹۸)

مطالعه دلایلی که حدس زده می‌شود، موجب ضعف یادگیری و کاهش انگیزه‌ی دانش‌آموزان باشد، می‌تواند ابعاد پنهان مشکل و ضعف یادگیری را آشکار کند. از آنجاکه تعداد پژوهش‌ها در این زمینه اندک هستند و توجه کافی به بررسی و حل این مشکلات نشده است، بر آن شدیم تا در راستای شناسایی مشکلات یادگیری زبان عربی و عوامل افزایش انگیزش در دبیرستان تربیت منطقه ۱۵ تهران پژوهشی انجام داده و در صدد ارائه راه‌حل‌هایی برای آن باشیم.

۱-۲- سؤالات تحقیق

چه موانعی در یادگیری مهارت‌های چهارگانه زبان عربی در دبیرستان تربیت وجود دارد؟ راه‌حل این مشکلات چیست؟ تا چه اندازه ایجاد انگیزش می‌تواند در آموزش مهارت‌های چهارگانه زبان عربی به دانش‌آموزان کارآمد باشد؟ راه‌های افزایش انگیزش آموزشی برای دانش‌آموزان کدام است؟

۱-۳- اهداف و اهمیت تحقیق

پژوهش حاضر با هدف شناسایی موانع و مشکلات یادگیری مهارت‌های چهارگانه زبان عربی از دیدگاه دانش‌آموزان و ارتقاء انگیزش با تکیه بر رویکرد مغز محوری در دبیرستان تربیت انجام شده است که به دبیران برای حل مشکلات یادگیری زبان عربی و افزایش انگیزه دانش‌آموزان کمک می‌کند.

۱-۴- پیشینه تحقیق

از مهم‌ترین تحقیقاتی که در زمینه‌ی رفع موانع و مشکلات یادگیری مهارت‌های چهارگانه زبان عربی و ارتقاء انگیزش دانش‌آموزان انجام شده می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

- سلیمی (۱۳۸۶) در مقاله (آموزش زبان عربی در مدارس و دانشگاه‌های ایران) سنی بودن شیوه‌های آموزش زبان و قواعد محور بودن آن‌ها را از مهم‌ترین مشکلات آموزش و یادگیری زبان عربی در ایران دانسته و راهکارهای چون توجه به محوریت متن، لزوم تقسیم‌بندی قواعد بر مبنای بسامد کاربرد و لزوم تأسیس گرایش‌های جدید در سطوح عالی آموزش ارائه داده است.

- پروینی (۱۳۸۹) به بررسی و نقد روش آموزش زبان عربی به شیوه مستقیم پرداخته و شیوه‌های آموزش زبان عربی در مراکز علمی، آموزشی و دانشگاهی دهه چهل را بررسی می‌کند و بعد از اینکه روش مستقیم را در آموزش روش موفق می‌خواند، به یکی از سردمداران این روش در عرصه آموزش زبان عربی یعنی مرحوم دکتر خراسانی اشاره می‌کند و از شیوه آموزش او در عرصه مهارت‌های زبانی سخن می‌گوید.

- سیفی، ابراهیمی و فرخی (۱۳۸۹) در تحقیق خود دریافتند که آموزش مغز محور بر درک مطلب دانش‌آموزان تأثیر مثبت داشته است.

- متقی زاده (۱۳۸۹) در مقاله (الحاجات اللغوية لتعلمی العربية من الناطقين بغيرها) معتقد است که آموزش زبان عربی باید بر اساس نظریه‌های علمی، منسجم و منظم با توجه به راهبردهای مناسب آموزشی باشد که بتواند نیازهای ضروری زبان‌آموزان را برآورده سازد.

- عبدالنبی (۱۹۹۸) در مقاله (أثر فعالية برنامج في القواعد النحوية وفق الطريقة الفردية التشخيصية في تحصيل بعض المفاهيم النحوية لدى طلاب الصف الثالث الثانوية العام) به این نتیجه رسید که احساس ضعف در مهارت خواندن و نوشتن و سازگار نشدن دانش‌آموزان با قواعد این زبان، از مهم‌ترین مشکلات آموزش این زبان است.

- ابراهیم (۱۹۹۹) در مقاله‌ای به این نتیجه دست یافت که با طراحی یک برنامه‌ی آموزشی می‌توان مشکلات یادگیری در نوشتن، صحبت کردن، خواندن و درک مطلب را مرتفع نمود.

- طعیمه (۱۹۹۱) هدف از پژوهش خود را، شناسایی مشکلات آموزش زبان عربی از دید دبیران دبیرستان دانست و به این نتیجه رسید که استفاده از موضوعات و متن‌های کم‌کاربرد، سخت و خشک در تدریس و نبود زمان کافی برای آموزش، از مهم‌ترین مشکلات آموزش این زبان است.

- الکندری (۲۰۰۱) در مقاله (مشکلات تعلم اللغة العربية کلغة اجنبية لدى المتعلمين الاجانب بدولة السعودية). به این نتیجه رسید که مشکلات یادگیری زبان مشکلات مربوط به شنیدار، گفتار و نوشتار و دستور زبان، مشکلات مربوط به معلم و شیوه تدریس و مشکلات مرتبط با دانش‌آموز است.

- پژوهش رجب و لافی (۲۰۰۲) با عنوان (تحدید الاسباب التي تؤدي الى صعوبات تعلم النحو لدى تلاميذ الصف الاول اعدادی) به این نتیجه دست یافت که مشکلات یادگیری نحو مرتبط با معلم، شیوه تدریس و محتوای کتاب‌ها است.

مقاله حاضر تلاش می‌کند با استفاده از پژوهش‌های انجام‌گرفته در این زمینه به مطالعه و بررسی مشکلات یادگیری و آموزش مهارت‌های چهارگانه زبان عربی و ارائه راهکارهای ارتقاء انگیزش آموزشی در میان فراگیران زبان عربی دوره متوسطه بر اساس رویکرد مغز محوری بپردازد تا بتواند از این رهگذر به نتایج در این باره برسد که در جهت بهبود شرایط بهتر زبان عربی گامی بردارد؛ و نتایج حاصل بیانگر این واقعیت است که یادگیری مبتنی بر مغز در پیشرفت یادگیری دانش‌آموزان مؤثر بوده است.

۲- مفاهیم و مبانی نظری پژوهش

۲-۱- تعریف انگیزش

«انگیزش» اسم مصدر از «انگیزیدن» بوده و در لغت به معنای «تحریک»، «ترغیب»، «تحریض» و «هیجان» آمده است. این اصطلاح همان‌گونه که از معنای رایج آن برمی‌آید، به علت و چرایی رفتار اشاره دارد. (سیف، ۱۳۷۶: ۳۳۶) انگیزش چیزی است که فرد را به پیش رفتن وا می‌دارد؛ در حال پیش رفتن نگر می‌دارد و تعیین می‌کند که به کجا باید رفت. (اسلاوین، ۱۳۹۶: ۳۶۰) انگیزه (Motivation) انگیزه در معنای وسیع، مفهومی است که در روان‌شناسی به‌منظور توجه به عواملی به کار می‌رود که رفتارهایی را برمی‌انگیزد. این مفهوم را می‌توان به‌عنوان منشأ نیروهایی که سازواره‌ها را به سمت دسترسی به هدفی نیل می‌دهند تعریف کرد. (رحمتیان، ۱۳۹۲: ۲۷۸)

۲-۲- نقش انگیزش در یادگیری

بسیاری از معلمان ویژگی‌های دانش‌آموزان خوب را در خصوصیات نظیر سخت‌کوشی، همکاری و علاقه‌مندی می‌دانند و بعضی از آنان این ویژگی‌ها را به داشتن انگیزش دانش‌آموز منحصر می‌کنند. بسیاری از معلمان از دانش‌آموزان سخت‌کوشی صحبت می‌کنند که ترم تحصیلی را آهسته، ولی پیوسته

به پایان می‌رسانند. (اسپالدینگ، ۱۳۹۲: ۳) پژوهش‌ها نیز نشان داده است که انگیزش دانش‌آموزان در یادگیری اهمیت مطلوب‌تری در مقایسه باهوش دارد. همچنین درباره تأثیر انگیزش بر یادگیری، پژوهش‌ها نشان می‌دهد که انگیزش قوی به یادگیری استوار و انگیزش کم به یادگیری کم می‌انجامد. (سیف، ۱۳۷۶: ۳۴۷) در واقع انگیزش، موتور محرک تلاش و فعالیت برای یادگیری است و میزان یادگیری دانش‌آموزان را به حداکثر می‌رساند. دانش‌آموز بی‌انگیزه نه تنها رغبتی به درس خواندن و یادگیری نشان نمی‌دهد، بلکه با بی‌تفاوتی و بی‌توجهی خود چه‌بسا برای کار کردن دانش‌آموزان دیگر در کلاس نیز مزاحمت ایجاد می‌کند. در این مورد، ضرب‌المثلی انگلیسی وجود دارد که می‌گوید: شما می‌توانید اسبی را که تشنه است تا کنار آب بکشانید، اما نمی‌توانید به نوشیدن آب وادارش کنید. مسئله انگیزش در دانش‌آموزان نیز همین‌گونه است. (کریمی، ۱۳۸۰: ۱۶۰) یعنی ما باید دانش‌آموز را تشنه یادگیری کنیم؛ زیرا با این کار خود او به دنبال یادگیری خواهد رفت.

۲-۳- نقش مدرس در برانگیختن انگیزش فراگیران زبان عربی

توجه نمودن به انگیزش و ایجاد انگیزه در زبان‌آموزان و دانش‌جویان زبان عربی از نیازهای بسیار ضروری چرخه‌ی آموزش است. در این منظومه معلم و مدرس به‌عنوان کسی که باعث تشویق انگیزه در میان زبان‌آموزان دارد باید به اصول و نظریه‌های یادگیری و آموزش از لحاظ روان‌شناسی و روان‌شناختی تدریس مسلط باشد تا بتواند بر اساس گرایش‌های فراگیران در سطوح مختلف آموزش همراه و یاور آن‌ها باشد. (الزهرانی، ۲۰۱۴: ۲۵) برنامه‌ریزی از مهم‌ترین مشکلات در فرآیند آموزش است، پس ضرورت دارد که تمام برنامه‌ریزی‌های آموزشی برای یادگیری زبان خواسته‌ها و نیازهای زبانی فراگیران را در جامعه فراهم آورد؛ تا مؤثر واقع گردد. (رینی فرد، ۱۳۷۱: ۱۸) این نوع ایجاد انگیزه در میان زبان‌آموزان عربی باعث به وجود آمدن یک جو ارتباطی کاملاً مفید اجتماعی می‌شود که فراگیران رغبت خود را برای به دست آوردن انگیزش یادگیری زبان عربی را دوچندان می‌کنند. واژ احساس بی‌رغبتی و ناامیدی در فرآیند یاددهی-یادگیری دور می‌شوند؛ و در این راستا اگر مدرس بتواند نیازهای زبانی زبان‌آموزان را برآورده سازد شاهد پیشرفت وسیعی در آموزش زبان خواهد بود؛ و معلم یا آموزشگر بتواند مسائل آموزشی و مواد آموزشی را به واقعیت موجود فراگیران ربط دهد فراگیران از لحاظ روحی و ذهنی به سمت یادگیری فعال سوق داده می‌شوند.

۲-۴- یادگیری مغز محور (Brain Based Learning B.B.L)

یادگیری مغز‌محور به‌عنوان رویکردی جدید، در آموزش و شناخت مسیری که مغز به‌طور طبیعی برای یادگیری طراحی می‌نماید، از سال ۱۹۸۰ مطرح شده است و پژوهش‌های آن رو به گسترش است. (Jensen, ۲۰۱۱) یادگیری مغز‌محور عبارت است از شناخت قواعد و مقررات مغز برای یادگیری

معنادار و سازمان‌دهی آموزش‌ها بر اساس آن‌ها. اساس یادگیری مغزمحور این است که مغز به طور طبیعی برای یادگیری معنادار برنامه‌ریزی شده است و درست همان‌طور که هر متخصصی برای عملکرد مطلوب نیازمند شناخت مجموعه درگیر با آن تخصص است، معلمان هم به‌عنوان متخصصان یادگیری باید از نحوه یادگیری مغز آگاه باشند و اصول سازگار با آن را به کار ببندند تا یادگیری پایدار و اساسی در ذهن دانش‌آموزان شکل گیرد، در غیر این صورت، معلمان به پزشکانی می‌مانند که بدون آشنایی با دستگاه بدن طبابت می‌کنند. (ولف، ترجمه ابوالقاسمی، ۱۳۸۳)

بهترین کاری که مغز انسان انجام می‌دهد یادگیری است. دانشمندان، مغز را به‌مثابه یک معنا ساز در پربار کردن و جذاب‌تر نمودن یادگیری مهم می‌دانند. لذا یادگیری مغز محور، روشی جدید است که به دنبال چالش‌های موجود در روند آموزش و یادگیری کلاس درس، توجه بیشتر پژوهشگران دنیا در دو دهه اخیر را به خود جلب نموده است. آشنایی با یادگیری مغزمحور و درک این نوع از یادگیری کمک شایان توجهی به افزایش بهره‌وری در تدریس خواهد نمود. باوجود پیشرفت‌های عمده در درک مغز و یادگیری، تحقیقات علوم اعصاب، چه در نظر و چه در عمل، کاربرد مهمی در فرایند یاددهی-یادگیری نیافته است. (Blake Moore, ۱۸۴۱, Kharrazi, ۲۰۰۹:۸۷)

۲-۵- راهکارهای ارتقاء افزایش انگیزش آموزشی در درس عربی بر اساس رویکرد مغز محوری

۲-۵-۱- مسئله محوری (Problem Based Learning)

در روش‌های مبتنی بر حل مسئله، آموزش بر اساس بیان یا طرح یک مسئله، تعریف آن، بحث و تبادل نظر و تفکر در مورد آن انجام می‌گیرد در این حالت، دانشجویان به گروه‌هایی تقسیم‌بندی می‌شوند و به‌طور مشارکتی در مورد موضوع یا مسئله مطرح‌شده، تحقیق کرده، مطالب موردنیاز برای حل آن را جمع‌آوری کرده و در مورد سؤالات مربوط به آن به بحث و گفت‌گو می‌پردازند. (Puri, ۲۰۰۲: ۵۸) جنسن معتقد است بهترین روش برای رشد مغزی بهتر، حل مسئله چالش‌برانگیز است. این روش منجر به ایجاد ارتباطات دندرتی جدید می‌شود که به ما امکان برقراری ارتباطات جدیدتری را نیز می‌دهند. ما باید دانش‌آموزان را با روش‌های مختلف حل مسئله مواجه کنیم و وقتی دانش‌آموزان احساس می‌کنند در حل مسئله توانا تر شده‌اند، افکارشان وضعیت شیمیایی بدن آن‌ها را تغییر می‌دهد. جالب آن‌که اصلاً برای مغز اهمیتی ندارد که به پاسخی برسد یا نرسد، نموّ عصبی به دنبال فرآیند حل مسئله حاصل می‌شود؛ نه دستیابی به راه‌حل. (جنسن، ۱۳۹۱: ۸۲-۸۳)

درس عربی در مقطع متوسطه می‌تواند توسط یک معلم خلاق مسئله محور باشد. با توجه به این که کتاب‌های جدید عربی نیز بر این امر تأکید داشته‌اند، می‌توان این رویکرد را مدنظر قرار داد. به این نحو که پس از آموزش و تدریس لغات درس که در ابتدای هر درس آورده شده است، می‌تواند

ترجمه متون موجود را به خود دانش آموزان واگذار کرد تا بتوانند بر اساس آموخته های پیشین خود و همچنین فهرست لغات جدید، در قالب گروه های کلاسی متن را ترجمه کرده و تمرین درس را نیز حل نمایند. به عبارت دیگر، در تدریس درس عربی می توان ترجمه متون را مسئله محور ساخت. این امر به معنای واگذاری درس به دانش آموز و منفعل شدن معلم نیست، بلکه معلم در این فرآیند نقش مدیریت و تسهیل گری را دارد. این فرآیند می تواند در قالب مراحل زیر برنامه ریزی شود:

نمودار فرایند مسئله محوری آموزشی در درس عربی بر اساس رویکرد مغز محوری

طرح مسئله در مباحث مربوط به تدریس عربی می تواند ترجمه متون داده شده و حل تمرین های درس باشد که ابتدا توسط معلم چارچوب و فعالیت مای دانش آموزان مشخص می شود. سپس اطلاعات کافی در اختیار دانش آموزان قرار می گیرد و دانش آموزان علاوه بر استفاده از فرهنگ لغت و واژگان درس، می توانند سؤالات خود را از معلم بپرسند، مرحله سوم مرحله تبادل نظر است به این شیوه که تمامی گروه ها ترجمه خود را توسط سرگروه ارائه می دهند و در نهایت یک جمع بندی از ترجمه ها و پاسخ مای دانش آموزان توسط معلم صورت می گیرد. در این رویکرد دانش آموز یک جزء منفعل از جریان یادگیری- یاددهی نبوده بلکه به شدت فعال است زیرا موضوع درس تبدیل به یک مسئله برای او شده که در جهت حل آن تلاش می کند.

۲-۵-۲- پربارسازی محیط

کلاس های درس می تواند در راستای امر آموزش به کار گرفته شوند. در برخی سطوح، محیط پربار کلاسی که پر از پوستر، آویز، نقشه، عکس و سازمان دهنده گرافیکی (Graphic organizer) باشد، مورد توجه اغلب دانش آموزان قرار می گیرد. (جنسن، ۱۳۹۱: ۹۹) این امر در راستای آموزش زبان عربی که بیش از هر چیزی نیاز به محیط یادگیری دارد از اهمیت دو چندانی برخوردار است، زیرا اصولاً آموزش یک زبان زمانی به خوبی اتفاق می افتد که محیطی پربار از آن زبان ایجاد شود. لذا شایسته است معلم عربی این امر را مدنظر قرار دهد. این پربارسازی می تواند از همان لحظه ورود معلم شروع شود

و معلم می‌تواند چند دقیقه تکلم به درس عربی را در طرح درس خود بگنجانند تا دانش‌آموزان خود را در محیطی تصور کنند که قرار است یک زبان را یاد بگیرند. همچنین با به‌کارگیری پوسترها، عکس‌ها، موسیقی‌های عربی، داستان‌های تصویری، انیمیشن‌های عربی و ... هرکدام می‌تواند منجر به پربار شدن محیط یادگیری شود.

۲-۵-۳- ایفای نقش

ایفای نقش به مثابه یک روش تدریس ریشه در دو بعد شخصی و اجتماعی فرد که مورد تأکید آموزش و پرورش است دارد. در قالب روش آموزش حاضر تلاش می‌شود به یادگیرندگان کمک شود تا معنا و مفهوم خویش را در درون فضای اجتماعی که در آن زندگی می‌کنند، بیابند و نکات مبهم تصورات خود را درباره وجود خویش با یاری گرفتن در گروه مای اجتماعی روش سازند. (احمدیان، ۱۳۸۸: ۴۳) این نوع یادگیری‌ها سبب می‌شود تا یادگیرندگان خود را همراه همگام با موضوعات درسی و در متن زندگی فردی و اجتماعی خویش ببینند و آنچه را در تفکر و پندار خویش دارند به طرقی عینیت ببخشند و با سازگاری‌هایی که از عهده‌شان برمی‌آید توانمندی مای خویش را درک کنند، در تقویت آن‌ها بکوشند یا تصمیم بگیرند تلاش مای بیشتری را به ثمر برسانند. معلم عربی می‌تواند از این گزینه برای ایجاد انگیزه در میان دانش‌آموزان استفاده کند. این امر در کلاس درس عربی در دو سطح می‌تواند به کار گرفته شود: اولی در سطح مکالمه‌هایی که در درس گنجانده شده است و این مکالمه می‌تواند تبدیل به یک سناریو شود و دانش‌آموزان در وقت‌هایی که معلم نیاز به وقت استراحت می‌بیند، پای تخته بیابند و در نقش‌های دوگانه این مکالمه را اجرا کنند. همچنین در سطح قواعد نیز می‌توان از این روش استفاده نمود؛ دانش‌آموز هنگامی که در قد و قواره یک معلم قرار گیرد و نقش معلمی را بازی کند و آموزش درس را عهده‌دار شده است به شکل فوق‌العاده‌ای می‌تواند یادگیری خود را عمق بخشیده و علاوه بر موضوع درس، اعتمادبه‌نفس او نیز تقویت شود و مشکلات بیانی خود را نیز رفع نماید.

۲-۵-۴- چالش، تازگی و بازخورد تعاملی

از آنجایی که درس عربی در سطح متوسطه با نوعی بی‌انگیزگی در میان دانش‌آموزان روبرو شده است و شاید بتوان گفت بسیاری از دانش‌آموزان مقطع متوسطه در آموزش زبان عربی در واقع دچار نوعی ناتوانی اکتسابی شده‌اند، لذا یکی از بهترین و مهم‌ترین شگردهای ایجاد انگیزه در میان دانش‌آموزان در کلاس عربی این است که کلاس برای آن‌ها چالش برانگیز باشد به این معنا که کلاس همیشه تازگی و چالش داشته باشد تا توجه دانش‌آموز به آموزش جلب شود. ایجاد چالش ذهنی باید در حد امکانات کلاس انجام شود، گاهی اوقات می‌تواند به معنای تغییر راهبردهای تدریس باشد به این معنا که معلم

نسبت به روش‌ها و فنون تدریس آشنایی کامل داشته باشد و بتواند شیوه‌های تدریس خود را عوض کند و از هر کدام از شیوه‌ها بازخورد بگیرد. از دیگر راه‌های چالش‌پذیر ساختن کلاس تدریس دانش‌آموزان، پروژه محور ساختن درس، فعالیت در قالب گروه مای کلاسی، استفاده از کامپیوتر، دعوت سخنران مهمان و یا رفتن به مکانی دیگر غیر از کلاس درس مانند آزمایشگاه و نمازخانه باشد. دومین کاری که می‌تواند منجر به بهبود تدریس در زمینه‌ی چالش‌های کلاسی درس عربی باشد این است که معلم پیوسته و به شکل فرایندی از فعالیت‌های دانش‌آموز بازخورد بگیرد. در رویکرد مغزمحوری هیچ‌گاه بازخورد گرفتن به انتهای ترم و یا پایان فصل‌های تدریس موقوف نمی‌شود بلکه معلم چالش ایجاد کرده و پیوسته در کلاس درس خود بازخورد می‌گیرد و بازخورد می‌دهد.

۲-۵-۵- به‌کارگیری حافظه شنیداری

فراگیر زبان خارجی در ابتدای فرآیند یادگیری خود نیازمند شناخت آوایی از زبان خارجی است. حافظه کوتاه‌مدت اطلاعات شنیداری را بیشتر جذب می‌کند، از این رو، در ابتدای یادگیری باید تلاش کرد که واژه‌های زبان خارجی از طریق حس شنیداری وارد مرحله حافظه فراگیر شود. در واقع حس شنوایی اولین مرحله آشنایی فراگیر با زبان خارجی است. هر اندازه این شناخت عمیق‌تر باشد، به همان اندازه پیشرفت و استحکام بیشتری در فرآیند یادگیری ایجاد می‌شود. هنگامی که فراگیر به شناخت آوایی مناسبی از زبان خارجی دست می‌یابد، تلفظ بهتری نیز خواهد داشت. (گشمردی، ۱۳۸۴: ۱۵۱)

یکی از چالش‌هایی که پیوسته معلمان عربی با آن روبرو بوده‌اند، شیوه قرائت صحیح کلمات و متون عربی در درس بوده است که بیشتر دانش‌آموزان شیوه‌های صحیح قرائت متون عربی و حتی قرآن را به‌سختی فرامی‌گیرند. بر اساس رویکرد مغزمحوری یکی دیگر از مهم‌ترین عوامل ایجاد انگیزه و ارتقای سطح آن در میان فراگیران زبان عربی، استفاده از حافظه شنیداری آن‌ها است. این امر می‌تواند از بدو شروع درس و با تلفظ و تکرار لغات درس انجام شود. معلم می‌تواند یا با یک دستگاه صوتی کلمات و ترجمه آن‌ها به سمع دانش‌آموزان برساند یا در صورت نبود چنین امکاناتی، خودش کلمات را تلفظ کند و به دانش‌آموزان اجازه بدهد تا آن کلمات را در حافظه خود ثبت کنند. این امر می‌تواند توسط تمرین و تکرار روخوانی متون عربی موجود در متن به تدریج تقویت شود زیرا تا زمانی که گوش دانش‌آموز با شیوه صحیح ادای کلمات عربی آشنا نشود نمی‌تواند شیوه قرائت صحیح واژگان و متون عربی را به‌درستی فراگیرد.

۲-۵-۶- به‌کارگیری حافظه دیداری

با توجه به بیش از سی ناحیه دیداری متمایز در مغز (شامل رنگ، حرکت، طیف مای رنگ و عمق)، کودک در حال نمو باید درون داده‌های تحریکی بسیاری دریافت کند. (جنسن، ۱۳۹۲: ۵۵) از این‌رو،

یکی دیگر از عوامل تأثیرگذار در افزایش انگیزش آموزشی در میان فراگیران زبان عربی، به کارگیری هوش تصویری یا حافظه دیداری آن‌ها است. بر اساس تحقیقات صورت گرفته، به ویژه تحقیقات پایویو (Paivio) زمانی فراگیری زبان خارجی بیشتر تسهیل خواهد شد که هنگام یادگیری شفاهی زبان، قادر به تشکیل تصویر ذهنی آن نیز باشیم. بدون شک رمزگذاری شفاهی و تصویری می‌تواند یادسپاری و یادآوری را آسان‌تر سازد. (گشمردی، ۱۳۸۴: ۱۴۹)

به علاوه تصور می‌شود که عینیت‌بخشی به اسامی معنی با نوشتن آن‌ها روی تابلو، تصویری ذهنی از این گونه واژه‌ها را در ذهن فراگیر ایجاد می‌کند و ثبت آن‌ها در حافظه معنایی راحت‌تر می‌شود؛ بنابراین یکی دیگر از راه‌های ارتقای سطح انگیزش دانش‌آموزان در درس عربی درگیر نمودن حافظه تصویری آنان است. خوشبختانه در کتاب‌های جدیدالتألیف این امر مدنظر قرار گرفته و سعی شده از تصاویر بیشتر استفاده شود تا دانش‌آموز بتواند میان تصاویر و متن درس ارتباط برقرار کند. این امر می‌تواند تأثیر زیادی در عمق بخشیدن به یادگیری کند، اما یک کلاس خلاقانه می‌تواند فراتر از این گام بگذارد و با پخش انیمیشن و تصاویری در مورد متن درس، قواعد درس و واژگان درس، حافظه تصویری آنان را در جهت عمق بخشیدن به یادگیری به کار گیرد.

۲-۵-۷- الگوسازی معنادار

یکی از بهترین روش‌های تدریس عربی مخصوصاً در بخش قواعد، یادگیری بر اساس الگو محوری است که خوشبختانه در سیستم آموزشی مدنظر قرار گرفته است. این الگوسازی در تدریس درس عربی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و می‌تواند در دو سطح کلی صورت بگیرد. اول در سطح خرد به این معنا که موضوع درس و به عبارت دیگر طرح درس روزانه باید شامل مطالبی باشد که در عین الگوپذیر بودن، دانش‌آموز بتواند بخش مای مختلف درس را معنا ساز کند و اجزای آن را به یکدیگر مرتبط سازد. معلم‌های سنتی این مقوله را درزمینه‌ی آموزش قواعد عربی به بهترین نحو ممکن به کار می‌گرفتند به این شکل که دانش‌آموز به شکلی نموداری، قواعد درس را همراه با مثال یادداشت می‌کرد و آن‌ها را یاد می‌گرفت. امروزه نیز می‌توان از این الگوسازی برای آموزش زبان عربی استفاده کرد زیرا دارای یک پشتوانه علمی است و درزمینه‌ی تجربه نیز موفق عمل کرده است. سطح دیگر مربوط به معناداری و الگوسازی درس سطح کلان آن است که دانش‌آموز بتواند جایگاه مطالب درس خود را در آموزش زبان عربی درک کند. به این معنا که اگر دانش‌آموزی قواعد درس را به شکلی نظام‌مند یادداشت می‌کند یا فرامی‌گیرد بداند این کار او چه معنایی دارد و یا به تقویت کدام یک از بخش مای آموزشی او مربوط می‌شود.

۳. بحث

آموزش صحیح می‌تواند شناخت ما را از میزان توانمندی‌های دانش‌آموزان افزایش دهد و به ما کمک کند تا راه به فعلیت درآمدن توانایی‌های بالقوه آن‌ها را بهتر و دقیق‌تر شناسایی کنیم.

در راستای این مقاله با هدف شناسایی موانع و مشکلات یادگیری مهارت‌های چهارگانه زبان عربی و ارتقای انگیزش از دید دانش‌آموزان، پرسشنامه‌ای طراحی شده و شش محور اصلی که هر یک نقشی بسزا و تعیین‌کننده در درک و فهم بهتر مطالب آموزش داده شده دارند، در آن تنظیم شده است؛ محور اول: مشکلات مربوط به محتوای کتب درسی عربی (با ۳ سؤال)، محور دوم: مشکلات مربوط به دبیر و شیوه تدریس (با ۵ سؤال)، محور سوم: مشکلات مربوط به مدرسه و کمبود وسایل کمک‌آموزشی (با ۶ سؤال)، محور چهارم: مشکلات مربوط به دانش‌آموز و انگیزش (با ۵ سؤال)، محور پنجم: مشکلات مربوط به خانواده دانش‌آموز (با ۴ سؤال)، محور ششم: مشکلات مربوط به ارزشیابی (با ۲ سؤال).

هر محور شامل چندین سؤال و هر سؤال دارای ۵ گزینه خیلی زیاد (۵ نمره)، زیاد (۴ نمره)، متوسط (۳ نمره)، کم (۲ نمره) و خیلی کم (۱ نمره) که جمعاً این پرسشنامه حاوی ۲۵ سؤال است. برای اندازه‌گیری پایایی یک پرسشنامه شاخصی به نام ضریب پایایی وجود دارد که مقدار آن بین صفر و یک در نوسان است. این ضریب هر چقدر به یک نزدیک‌تر باشد، پرسشنامه از پایایی بیشتری برخوردار است. روش ضریب آلفای کرونباخ را برای تعیین پایایی یک پرسشنامه با تاکید بر همبستگی درونی می‌توان استفاده کرد. در این روش اجزا یا قسمت‌های آزمون برای سنجش ضریب پایایی آزمون به کار می‌روند. آلفای کرونباخ از رابطه زیر میزان پایایی آزمون را محاسبه می‌کند:

$$\alpha = \frac{k}{k-1} \left(1 - \frac{\sum_{i=1}^k s_i^2}{s^2} \right)$$

که در آن k تعداد سؤالات، S_i^2 واریانس هر سؤال و S^2 واریانس کل سؤالات است (مؤمنی، ۱۳۹۶). با توجه به نتایج حاصل از آزمون پایایی مربوط به پرسشنامه و مقدار آلفای کرونباخ آن (که بیشتر از ۰/۸۰ است)، قابلیت اعتماد این پرسشنامه تأیید شده و پرسشنامه قابل اجرا در سطح وسیع‌تری است:

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.۸۵۷	۲۵

مقدار آلفای کرونباخ

جامعه آماری

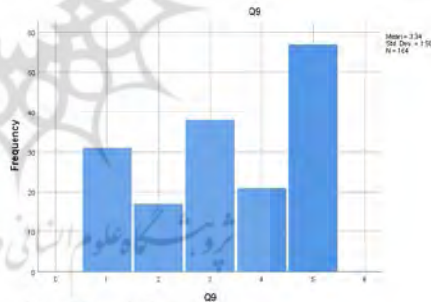
جامعه آماری این پژوهش، دانش‌آموزان دختر دبیرستان تربیت منطقه ۱۵ تهران هستند که از بین آن‌ها، ۱۶۵ نفر به صورت رندوم انتخاب و پرسشنامه‌ها میان آنان توزیع شد؛ ۱۲۵ نفر از پایه دهم (۲ کلاس دهم ریاضی، ۳ کلاس دهم تجربی و ۴ کلاس دهم انسانی) و ۴۰ نفر از پایه یازدهم (۳ کلاس یازدهم ریاضی، تجربی و انسانی) انتخاب شده‌اند که ۴۴/۸٪ آن‌ها رشته انسانی، ۲۹/۷٪ رشته تجربی و ۲۵/۵٪ رشته ریاضی بوده‌اند.

پرسشنامه‌ها طی دو روز و با توضیح و نظارت کافی، توزیع و جمع‌آوری شد. پس از جمع‌آوری آن‌ها و واردکردن اطلاعات در نرم‌افزار SPSS و تحلیل آن اطلاعات به کمک آمار توصیفی و استنباطی (تحلیل ممیزی)، مشخص شد که از ۶ محور فوق، ۲ محور «مشکلات مربوط به مدرسه و کمبود وسایل کمک‌آموزشی» و «مشکلات مربوط به ارزشیابی»، مهم‌ترین موانع یادگیری از دید دانش‌آموزان هستند.

۱-۳. تحلیل داده‌ها با استفاده از آمار توصیفی

جدول زیر درصد‌های مربوط به کمبود فضا و زیاد بودن تعداد دانش‌آموزان در یک کلاس (سؤال ۹ پرسشنامه، محور سوم) را نشان می‌دهد:

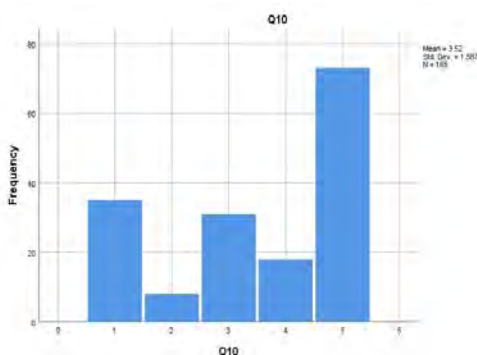
گزینه	درصد فراوانی
خیلی زیاد	۳۴٪/۱۵
زیاد	۱۲٪/۷
متوسط	۲۳٪
کم	۱۰٪/۳
خیلی کم	۱۸٪/۸

با توجه به جدول توزیع فراوانی فوق، اگر جمع گزینه‌های زیاد و خیلی زیاد را یک‌جا مورد توجه قرار دهیم، معلوم می‌شود که زیاد بودن تعداد دانش‌آموزان در یک کلاس و کمبود فضا، یکی از مسائلی است که فرآیند یادگیری را با مشکل مواجه می‌کند. راه‌حل: بیشتر شدن تعداد کلاس‌ها و کمتر بودن تعداد دانش‌آموزان در کلاس، کمک مؤثری به آموزش خواهد بود.

«نبود آزمایشگاه زبان عربی» (سؤال ۱۰ پرسشنامه، محور سوم) در مدرسه نیز از دیگر آیتم‌هایی است که در عدم یادگیری دانش‌آموزان نقش بسزایی دارد:

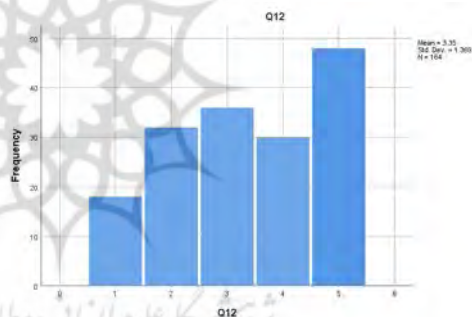
گزینه	درصد فراوانی
خیلی زیاد	۴۴٪/۲
زیاد	۱۰٪/۹
متوسط	۱۸٪/۸
کم	۴٪/۸
خیلی کم	۲۱٪/۲

با توجه به جدول فوق، مشخص می‌شود که ۵۵٪ دانش‌آموزان، وجود آزمایشگاه زبان را در بالا رفتن میزان انگیزه و یادگیری، ضروری می‌دانند. از آنجاکه هدف از آموزش عربی، تکلم و فهم متون و تقویت مهارت‌های گفتاری-شنیداری دانش‌آموز است، وجود آزمایشگاه در مدرسه، امری مهم تلقی می‌شود. راه‌حل: ایجاد آزمایشگاه زبان در مدرسه.

«نبود پوسترها و چارت‌های آموزشی» (سؤال ۱۲ پرسشنامه، محور سوم) نیز از دیگر دلایل پایین بودن سطح یادگیری در بین دانش‌آموزان است:

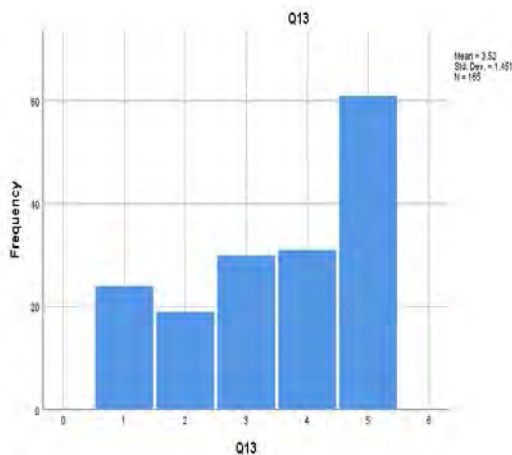
گزینه	درصد فراوانی
خیلی زیاد	۲۹٪/۱
زیاد	۱۸٪/۲
متوسط	۲۱٪/۸
کم	۱۹٪/۴
خیلی کم	۱۰٪/۹

با توجه به نمودار فوق، ۴۷٪ فراگیران، علاقه‌مند به بهره‌گیری از امکاناتی نظیر پوسترهای آموزشی و ... هستند. از آنجاکه تصاویر در ذهن انسان ماندگاری بیشتری دارند، بهتر است برای آموزش مطالب و مفاهیم، به کار گرفته شوند.

از دیگر کمبودهای وسایل کمک‌آموزشی در مدرسه، می‌توان به «نبود فیلم‌ها و سی‌دی‌های آموزشی و پاورپوینت و...» (سؤال ۱۳ پرسشنامه، محور سوم)، اشاره کرد:

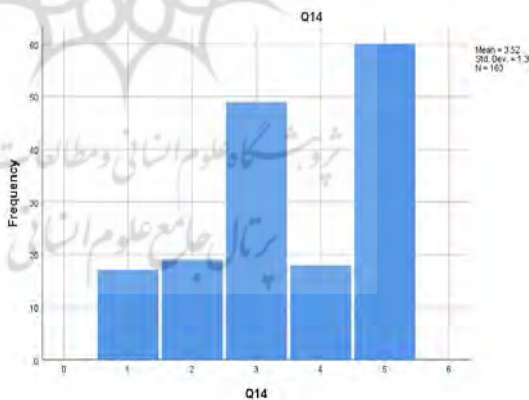
گزینه	درصد فراوانی
خیلی زیاد	۳۷٪
زیاد	۱۸٪/۸
متوسط	۱۸٪/۲
کم	۱۱٪/۵
خیلی کم	۱۴٪/۵

جدول و نمودار فوق، بیانگر تأثیر بسیار زیاد استفاده از فیلم‌ها و... در افزایش سطح یادگیری و جذب دانش‌آموزان به این ماده درسی است؛ درسی که اغلب دانش‌آموزان نسبت به آن دید مثبتی ندارند و تمایلی به یادگیری آن نشان نمی‌دهند. راه‌حل: می‌توان با استفاده از انیمیشن‌های کوتاه عربی و کلیپ‌هایی که قواعد را به صورت شعری آموزش می‌دهند و... آن‌ها را به فراگیری این زبان، ترغیب کرد.

از دیگر مشکلات و موانع، «تجهیز نبودن کتابخانه مدرسه به کتب و مجلات عربی» است (سؤال ۱۴ پرسشنامه، محور سوم):

گزینه	درصد فراوانی
خیلی زیاد	۳۶٪/۴
زیاد	۱۰٪/۹
متوسط	۲۹٪/۷
کم	۱۱٪/۵
خیلی کم	۱۰٪/۳

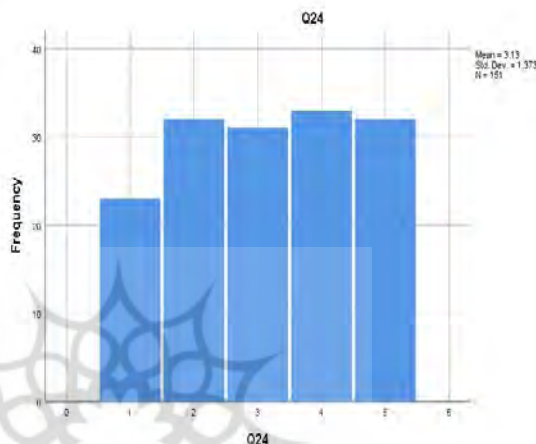

طبق نمودار، ۴۷٪ دانش‌آموزان نبود کتب غیردرسی عربی را در کتابخانه مدرسه، از دیگر موانع یادگیری، قلمداد می‌کنند. راه‌حل: استفاده از داستان‌های شیرین عربی متناسب با سن فراگیران و... سهم زیادی در جذب آنان به این درس دارد. همان‌گونه که مشهود است، از بین ۶ سؤال مربوط به «مشکلات مدرسه و امکانات آموزشی» (محور سوم)، پاسخ ۵ سؤال با گزینه خیلی زیاد داده شده

است؛ بنابراین مشکلات اصلی در فرایند یادگیری و آموزش از دید دانش‌آموزان، مشکلات مربوط به مدرسه و امکانات آموزشی است.

از دیگر محورهایی که سؤال آن با گزینه زیاد پاسخ داده شده، محور «ارزشیابی» (محور ششم) است؛ ارزشیابی و سنجش، بخش مهمی از مرحله یادگیری است که باید به آن توجه نمود. «سخت و غیر استاندارد بودن برخی سؤالات» (سؤال ۲۴ پرسشنامه، محور ششم) از دیگر مشکلاتی است که دانش‌آموزان به آن اشاره کرده‌اند:

گزینه	درصد فراوانی
خیلی زیاد	۱۹٪/۴
زیاد	۲۰٪
متوسط	۱۸٪/۸
کم	۱۹٪/۴
خیلی کم	۱۳٪/۹

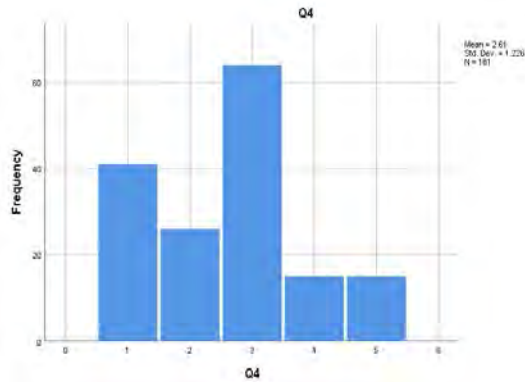
مطابق نمودار و جدول فوق، حدود ۴۰٪ دانش‌آموزان به این مسئله اشاره کرده و آن را باعث دزدگی و بی‌ربطی نسبت به مطالعه این درس می‌دانند. راه‌حل: استفاده بیشتر از آزمون‌های شفاهی (ارزشیابی تکوینی) نسبت به آزمون‌های کتبی، وجود طیفی از سطوح مختلف سؤالات (ساده، متوسط و سخت) و استاندارد بودن آن‌ها، کمک مؤثری در افزایش یادگیری و گرفتن بازخوردهای مثبت خواهد بود.

بعد از دو محور سوم و ششم (مشکلات مدرسه و امکانات آموزشی و مشکلات مربوط به ارزشیابی) که اکثر دانش‌آموزان آن‌ها را از علل اصلی پایین آمدن سطح یادگیری خود قلمداد می‌کنند، محور دوم، چهارم و پنجم (مشکلات مربوط به تدریس، مشکلات مربوط به انگیزش دانش‌آموز و خانواده‌ها) درصد بالاتری را در پایین آوردن سطح یادگیری دانش‌آموزان به خود اختصاص داده‌اند.

یکی از مهم‌ترین مشکلات یادگیری درس عربی، «نحوه تدریس» آن است (سؤال ۴ پرسشنامه، محور دوم). راه‌حل: استفاده از روش تدریس فعال و به‌روز در آموزش این درس بسیار مفید و مؤثر است و مهارت‌های ذهنی سطح بالا نظیر فهم، کاربرد، تجزیه و تحلیل، ترکیب و قضاوت و ارزشیابی را در دانش‌آموزان تقویت می‌کند:

گزینه	درصد فراوانی
خیلی زیاد	۹٪/۱
زیاد	۹٪/۱
متوسط	۳۸٪/۸
کم	۱۵٪/۸
خیلی کم	۲۴٪/۸

با توجه به جدول بالا، ۳۹٪ دانش‌آموزان، روش تدریس دبیر را در فرایند یادگیری مؤثر می‌دانند. راه‌حل: عربی صحبت کردن دبیر، کار گروهی دانش‌آموزان و فعال بودن کلاس، به نشاط جمعی کمک کرده و کلاس را شاداب نگه می‌دارد.

یکی دیگر از مهم‌ترین مواردی که مانع یادگیری این درس می‌شود، «عدم تمرکز دانش‌آموزان در کلاس» (سؤال ۱۶ پرسشنامه، محور چهارم) است؛ که دانش‌آموزان خود به این مسئله اشاره نموده‌اند:

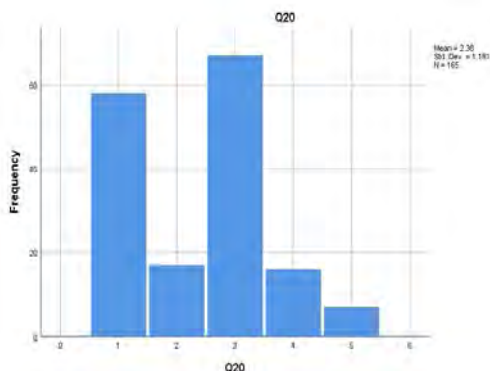
گزینه	درصد فراوانی
خیلی زیاد	۲۰٪/۶
زیاد	۱۶٪/۴
متوسط	۲۳٪/۶
کم	۱۷٪
خیلی کم	۲۲٪/۴

با توجه به نمودار فوق، ۲۳٪ دانش‌آموزان نداشتن تمرکز لازم در کلاس را علت پایین آمدن سطح یادگیریشان می‌دانند. عدم تمرکز ممکن است ناشی از استرس، کمبود خواب، نخوردن صبحانه، کمبود آب بدن، ضعف بینایی، اختلال بیش‌فعالی و یا استفاده از گوشی و کامپیوتر و... باشد. برای بالا بردن تمرکز، باید عوامل عدم تمرکز را شناسایی و رفع نمود.

از دیگر موانع یادگیری که برخی از دانش‌آموزان را از لحاظ فکری درگیر کرده است، «مشکلات خانوادگی مثل طلاق والدین» و... (سؤال ۲۰ پرسشنامه، محور پنجم) است:

گزینه	درصد فراوانی
خیلی زیاد	۴٪/۲
زیاد	۹٪/۷
متوسط	۴۰٪/۶
کم	۱۰٪/۳
خیلی کم	۳۵٪/۲

با توجه به جدول فوق ۴۰٪ دانش‌آموزان، طلاق و مشاجرات خانوادگی را از علل پایین آمدن سطح یادگیری می‌دانند؛ این مسائل در روحیه دانش‌آموز تأثیر بسیار عمیقی داشته و بعضاً موجب افسردگی و بروز مشکلات روحی وی می‌شود.

«کم‌سوادى و پایین بودن سطح فرهنگى برخی خانواده‌ها و اهمیت ندادن به وضعیت درسى فرزند» (سؤال ۲۲ پرسشنامه، محور پنجم)، از دیگر مشکلات یادگیری در دانش‌آموزان است:

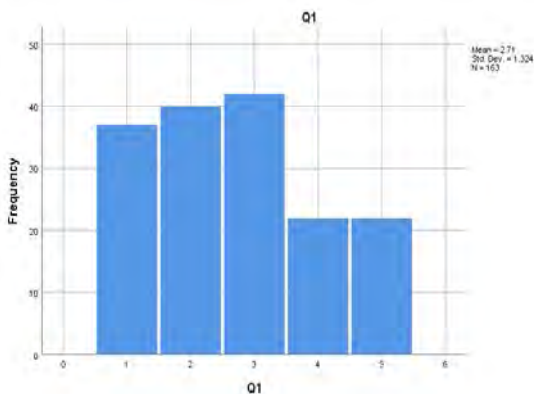
گزینه	درصد فراوانی
خیلی زیاد	۴٪/۸
زیاد	۱۲٪/۱
متوسط	۳۰٪/۹
کم	۱۸٪/۸
خیلی کم	۲۴٪/۸

طبق جدول بالا، ۳۱٪ فراگیران، پایین بودن سطح سواد خانواده‌ها و بی‌توجهی به تحصیل دانش‌آموز را از مشکلات یادگیری می‌دانند.

«عدم جذابیت متن دروس برای دانش‌آموزان» (سؤال ۱ پرسشنامه، محور اول) نیز از دیگر علل بی‌رغبتی به مطالعه درس عربی است:

گزینه	درصد فراوانی
خیلی زیاد	۱۳٪/۳
زیاد	۱۳٪/۳
متوسط	۲۵٪/۵
کم	۲۴٪/۲
خیلی کم	۲۴٪/۴

با توجه به جدول بالا ۲۵٪ دانش‌آموزان از محتوای کتاب درسی خود رضایت ندارند و جالب نبودن متن‌های آن را از علل بی‌علاقگی خود به کتاب، عنوان می‌کنند. راه‌حل: بهره‌گیری از متن‌ها و داستان‌های جذاب در نگارش و تألیف کتب، تمایل دانش‌آموز به یادگیری را به صورت چشمگیری افزایش می‌دهد.

۲-۳. رده‌بندی محورهای موانع یادگیری با استفاده از آمار استنباطی (تحلیل ممیزی)

تحلیل ممیزی روشی است برای رده‌بندی مجموعه‌ای از مشاهدات با استفاده از تابعی تحت عنوان تابع ممیزی. از این روش برای تعیین متغیرهایی که بین دو یا چند گروه تمایز ایجاد می‌کنند، استفاده می‌شود؛ به عبارت دیگر تحلیل ممیزی درصدد است تا ترکیب‌های خطی بین متغیرهای مستقل را که قادرند به بهترین نحو گروه‌های مشاهدات را از هم جدا کنند، شناسایی کند.

در هر آزمون آماری از آزمون فرض متشکل از دو فرض H_0 و H_1 استفاده می‌شود. در این آزمون

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

رتال جامع علوم انسانی

در این آزمون بر اساس آماره فیشر تفاوت میان محورها بررسی می‌شود.

توزیع F یا توزیع فیشر^۱ (Fisher) یک توزیع احتمال پیوسته است که بیشتر برای آزمون‌های فرض مربوط به تحلیل واریانس (ANOVA) به کار می‌رود.

۱. اگر X دارای توزیع F با پارامترهای d_1 و d_2 باشد، می‌نویسیم $X \sim F(d_1, d_2)$ در این حالت تابع احتمال این متغیر تصادفی X با مقدارهای مثبت ($x > 0$) به صورت زیر خواهد بود:

$$f(x; d_1, d_2) = \frac{\frac{(d_1/x)^{d_1} d_1^{d_1} d_2^{d_2}}{(d_1/x + d_2)^{d_1 + d_2}}}{x \beta\left(\frac{d_1}{2}, \frac{d_2}{2}\right)}$$

این آزمون در سطح $\alpha = 0/05$ انجام می‌شود. اگر مقدار sig به دست آمده از آزمون کمتر از $0/05$ باشد، فرض H_0 (تفاوت بین میانگین محورهای مشکلات وجود ندارد) رد و فرض H_1 (تفاوت بین میانگین محورهای مشکلات وجود دارد) پذیرفته می‌شود.

Tests of Equality of Group Means

	Wilks' Lambda	F	df _۱	df _۲	Sig.
میانگین	.۲۶۴	۱۰.۶۰۱	۵	۱۹	.۰۰۰

جدول آزمون ممیزی

با توجه به نتایج آزمون و مقدار $\text{sig} = 0$ ، میزان اهمیت محورهای مشکلات مطرح شده در پرسشنامه بر اساس داده‌های جمع‌آوری شده متفاوت است.

Group Centroids Functions at

محور	Function
	۱
۱	۱.۱۴۱
۲	-۱.۰۱۰
۳	۲.۰۵۸
۴	-.۶۳۰
۵	-۱.۹۵۱
۶	۱.۶۱۵

جدول رده‌بندی

و با توجه به رده‌بندی حاصل از آزمون ممیزی اهمیت مشکلات به شرح ذیل است:

- ۱- مشکلات مربوط به مدرسه و کمبود وسایل کمک آموزشی (محور سوم)
- ۲- مشکلات مربوط به ارزشیابی (محور ششم)
- ۳- مشکلات مربوط به محتوای کتب (محور اول)
- ۴- مشکلات مربوط به دانش آموز (محور چهارم)
- ۵- مشکلات مربوط به شیوه تدریس (محور دوم)
- ۶- مشکلات مربوط به خانواده دانش آموز (محور پنجم).

که منظور از β تابع بتا است. مقدار پارامترهای d_1 و d_2 نیز اغلب صحیح و نامنفی هستند. این پارامترها را درجه آزادی توزیع F می‌نامند (بهبودیان، ص ۲۴۶).

۴- نتیجه‌گیری

در راستای این مقاله پرسشنامه‌ای طراحی شد و در آن پرسشنامه، مشکلات یادگیری درس عربی را در شش محور اصلی دسته‌بندی کردیم. پس از جمع‌آوری اطلاعات و بررسی کامل پاسخ‌های دانش‌آموزان، این شش محور از دید دانش‌آموزان، به ترتیب زیر در کاهش سطح یادگیری آن‌ها مؤثرند: ۱- مشکلات مربوط به مدرسه و کمبود وسایل کمک‌آموزشی (محور سوم) ۲- مشکلات مربوط به ارزشیابی (محور ششم) ۳- مشکلات مربوط به محتوای کتب (محور اول) ۴- مشکلات مربوط به دانش‌آموز و انگیزش (محور چهارم) ۵- مشکلات مربوط به شیوه تدریس (محور دوم) ۶- مشکلات مربوط به خانواده دانش‌آموز (محور پنجم).

یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که زیاد بودن تعداد دانش‌آموزان در کلاس، نبود آزمایشگاه، فیلم، پوستر و چارت‌های آموزشی، تجهیز نبودن کتابخانه به کتب و مجلات عربی، استاندارد نبودن سؤالات، عدم تمرکز دانش‌آموزان در کلاس، مشکلات خانوادگی، کم‌سواد بودن برخی خانواده‌ها، استفاده از شیوه‌های تدریس ناکارآمد، عدم جذابیت متون دروس از جمله مهم‌ترین عوامل پایین آمدن سطح یادگیری و انگیزش دانش‌آموزان است. مسئله محوری، محیط پر بار، ایفای نقش، الگوسازی معنادار، به‌کارگیری حافظه شنیداری و حافظه دیداری دانش‌آموزان در یادگیری، از مؤلفه‌های مهم ارتقای انگیزش آموزشی در مهارت‌های چهارگانه زبان عربی است.

یافته‌های این پژوهش، نتایج مطالعات قبلی را مورد تأیید قرار می‌دهد. نتایج این بررسی با یافته‌های عبدالنبی (۱۹۹۸) که احساس ضعف در مهارت خواندن و نوشتن و سازگار نشدن دانش‌آموزان با قواعد این زبان را از مهم‌ترین مشکلات آموزش این زبان دانست، هم‌خوانی دارد. یافته‌های پژوهش سیفی و همکاران (۱۳۸۹) که در تحقیق خود به بررسی تأثیر آموزش مغزمحور بر درک مطلب پرداخته‌اند، نیز با نتایج این پژوهش هم‌خوانی دارد. همچنین نتایج این پژوهش، یافته‌های پژوهش‌های طعیمه (۱۹۹۱)، عبدالنبی (۱۹۹۸)، ابراهیم (۱۹۹۹)، الکندری (۲۰۰۱)، متقی‌زاده (۱۳۸۹)، سلیمی (۱۳۸۶)، پروینی (۱۳۸۹) را نیز تأیید می‌کند و نشان می‌دهد که آموزش یادگیری مغزمحور بر میزان یادگیری دانش‌آموزان و افزایش انگیزش آن‌ها تأثیر مثبت داشته است.

منابع

- احدیان، محمد، آقازاده، محرم، (۱۳۸۸)، راهنمای روش‌های تدریس برای آموزش و کارآموزی، تهران، آبیژ.
- اسپالدینگ، چرچیل، (۱۳۹۰)، انگیزش در کلاس درس، ترجمه: بیابانگرد، اسماعیل و نائینیان، محمدرضا، تهران، انتشارات مدرسه.
- اسلاوین، رابرت ای، (۱۳۹۶)، روانشناسی تربیتی، مترجم: سید محمدی، یحیی، تهران، روان.
- بهبودیان، جواد، (۱۳۹۴)، آمار و احتمال مقدماتی، مشهد، نشر دانشگاه امام رضا.
- جنسن، اریک، (۱۳۹۱)، مغز و آموزش، ت: محمد حسین، لیلی و رضوی، سپیده، چاپ سوم، تهران، مدرسه.
- الحاج، محمد مصطفی، (۱۹۹۰)، عالمیة اللغة العربیة، فی قضايا اللغة المعاصرة، تونس، المنظمة العربیة للثقافة والعلوم.
- حجازی، محمود فهمی، (۱۳۷۹)، تقدیم ندره تدریس اللغة العربیة فی کلیات الجامعات المصریة.
- رحمتیان، روح‌الله، مهربانی، مرضیه، (۱۳۹۲)، فرهنگ توصیفی اصطلاحات آموزش زبان، تهران، سمت.
- رینی فرد، ام‌گوندی ین، (۱۳۷۰)، اصول برنامه‌ریزی درسی، ترجمه احمد به پژوه. نشریه رشد تکنولوژی آموزشی، انتشارات کمک آموزشی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی، سال هشتم، ش ۳.
- الزهرانی، ابو عبدالله، (۲۰۱۴)، الدافعیة نحو التعلم، الرياض، مکتبه دار الفواد.
- سیف، علی اکبر، (۱۳۷۶)، روانشناسی پرورشی، چاپ اول، تهران، انتشارات آگاه.
- طعیمه، رشدی و آخرون، (۱۹۹۱)، اللغة العربیة فی أطر متطلبات الجامعة، ندره تدریس اللغة العربیة فی کلیات الجامعات المصریة.
- کریمی، یوسف، (۱۳۸۰)، روانشناسی تربیتی، تهران، روان.
- محمود، صلاح الدین، (۱۹۹۸)، دلیل الاختبار التشخیصی المرجعی المیزان لقیاس اتقان المعلمین للمهارات الاساسیة فی بناء الاختیارات المدرسیة، القاهرة، مکتبه الانجلو المصریة.
- مؤمنی، منصور، (۱۳۹۶)، تحلیل‌های آماری با استفاده از SPSS، تهران، نشر کتاب نو.
- نصیری، رسول، (۱۳۸۷)، آموزش گام به گام SPSS، تهران، نشر گستر.

ولف، پ، (۲۰۰۱)، **مغز و فرآیند یادگیری**، ت د. قاسمی (۱۳۸۳)، تهران، انتشارات مدرسه.

مجلات

ابراهیم یعقوب، بلال، (۲۰۱۶)، «مشکلات تعلم اللغة العربیة من وجهة نظر طلبه الصف الرابع الاعدادی فی مدیریة تربیة محافظة بغداد»، *مجلة الاستاذ*، العدد ۲۱۶، صص ۴۲۷-۴۴۲.

پروینی، خلیل، (۱۳۸۹)، «بررسی و نقد روش آموزش زبان عربی به شیوه مستقیم بررسی موردی: کتاب‌های دکتر حسین خراسانی»، *فصلنامه پژوهش‌های زبان و ادبیات تطبیقی*، ش ۲، صص ۷-۳۲.
حقدوست راد، زهرا، (۱۳۸۸)، «موانع یادگیری درس عربی در دوره متوسطه از دیدگاه دانش‌آموزان و دبیران»، *مجله ماه ادبیات*، ش ۳۷، صص ۳۵-۴۶.

سمیه، سیفی، ابراهیمی قوام، صغری، فرخی، نورعلی، (۱۳۸۹)، «بررسی تأثیر آموزش یادگیری مغز محور بر درک مطلب و سرعت یادگیری دانش‌آموزان سوم ابتدایی»، *فصلنامه نوآوری‌های آموزشی*، شماره ۳۴، سال نهم، تابستان ۱۳۸، صص ۴۵-۶۰.

گشمردی، محمود رضا، «نقش حافظه در فرآیند یادگیری زبان‌های خارجی»، *پژوهش زبان‌های خارجی*، شماره ۲۸، زمستان ۱۳۸۴، صص ۱۳۳-۱۵۶.

متقی زاده، عیسی، رکعتی محمدی، دانش، شیرازی زاد، محسن، (۱۳۸۸)، «تحلیل و بررسی عوامل ضعف دانشجویان رشته زبان و ادبیات عربی در مهارت‌های زبانی از دیدگاه استادان و دانشجویان این رشته»، *فصلنامه پژوهش‌های زبان و ادبیات تطبیقی*، شماره ۱، صص ۱۱۵-۱۳۷.

منابع انگلیسی

Omran, elsyed m.h. ۱۹۸۳. **The grammar tradition in Arabic: Reform efforts and proposals for reform**, Ph.D, Georgetown university.

Blake Moore, Calin. ۲۰۰۷. **How does the brain work?** Complex neural models and explaining the behavior and mental processes, translated by Nasehi. Tehran: mehrab fekr.

Jensen, Eric. ۲۰۱۱ **Brain-based learning (new teaching paradigm)**
Translators: Somayeh Saifi and Narges nosrati, Tehran, Roshd Farhang.

Puri D. An integrated Problem- based curriculum for Biochemistry teaching in medical sciences. *Indian Journal of Clinical Biochemistry*. ۲۰۰۲; ۱۷ (۲): pp ۵۲-۵۹